

ZATYKÓ MARGIT

HUNGARUS-TUDAT MINT HAGYOMÁNY, ERKÖLCSI KÖTELESSÉG ÉS POLITIKAI MEGGYŐZŐDÉS

PODHRADSZKY GYÖRGY ÉS A SZLOVÁKOK

Podhradszky György (1889, Besztercebánya – 1972, Budapest), ahogy arra már Szarka László is rámutatott, azon szlovák származású, szlovák identitású történetírók (Pechány Adolf, Zsilinszky Mihály, Michal Mudroň, Michal Matunák) közé tartozik, akik a hungarus örökség ápolását tartották feladatuknak.¹ Podhradszky György munkásságának vizsgálata során nemcsak az ő politikai gondolkodása rajzolódik ki, hanem a két világháború közti szlovákság helyzete is: a Trianont megelőző hónapokban, Trianon után, majd az első bécsi döntést követő határrevízió után. Podhradszky a szlovákokat a csehek által félrevezetett népnek tartotta, s azon fáradozott, hogy erre felhívja a figyelmüket, Magyarországon tartsa őket, lehetőleg egy konföderációs államalakulatban, majd Csehszlovákia létrejötte után a visszaszerzésükre törekedett. Tette ezt hivatalnokként, újságíróként, tanárként, történetíróként, tudósként, illetve különböző irredenta mozgalmakban kifejtett tevékenységével. Közben képviselte a hazai szlovákság érdekeit, és sérelmeit az adott lehetőségeken belül orvosolni igyekezett. Az éppen aktuális, nemzetiségeket érintő politikai eszmék nem hatottak rá, nem azok sodorták magukkal, az eszmét magában hordozta. Munkásságának vizsgálata során olyan értelmiségi karaktere bontakozik ki, aki a két világháború közti időszakban szlovákok és magyarok között közvetíteni tudott, s akinek a véleményére mindkét oldalon odafigyeltek. A trianoni döntés ellenére hitt a magyarok és a szlovákok közös hazában való újbóli együttélésének lehetőségében, a Szent István-i Magyarországon, a megint soknemzetiségű „Új-Hungáriában”.

Tanulmányom forrásbázisát Podhradszky György négy nyelven folytatott magán- és szakmai levelezése, feljegyzései, újságcikkei, tudományos munkái, róla írt újságcikkek, valamint népbírósi anyagok képezik. Kutatásom leggyakrabban használt módszerének a szövegelemzést választottam, azonban a vizsgált szövegekből csak azokat az információkat emeltem ki, amelyek az általam súlypontozott törekvéseket közelebb hozzák.

¹ SZARKA László: A közös történelem nehéz öröksége. Viták nemzet és állam historikumáról, *Regio*, 2014/1., 156–192. p, 171. p., <regio.tk.mta.hu/index.php/regio/article/download/10/6> (letöltve: 2018. 01. 02.).

Podhradszky önéletrajzában² egy öntudatos szlovák nagyapa karaktere bontakozik ki, aki Trencsén megyei születésű, de tanítói hivatása a Pest megyei Dunaegyházára szólította, ahol ötven éven keresztül tanította az ott letelepedett szlovákok gyermekeit. Mivel a felnőtt lakosságot sem hanyagolta el, „tót kultúrájában tovább képezte, s anyanyelvén szellemi és anyagi boldogulását előmozdította, veszedelmes »pánszláv« izgatónak tartották a régi regime emberei”.³ Bazovszky Lajosnak, Nógrád megye volt zsupánjának címzett levélben Podhradszky nagyapja pánszlávizmusa mellett a „štúrovec” (Štúr-követő) bélyeget is megemlíti.⁴ Nagyapja, miután visszavonult, visszaköltözött Felső-Magyarországra, ahol a gyermek Podhradszky György gyakran elkísérte őt politikai és népgyűlésekre, így Zólyom vármegye szlovák vezéreit jól ismerte. Ezek közé tartozott „Thurzó, Medveczky, Pavlini, Fajnor, Weszel, Kmet, Hanzlík stb.”⁵ Podhradszky apja, aki Besztercebányán volt tanár, ugyancsak élvezte a szlovák vezetők támogatását. Politikai, publicisztikai, irodalmi működésével a szlovák–magyar kapcsolatokat ápolta. Magyar nyelvre fordította többek között Andrej Sládkovič szlovák költő *Marínáját*. Nagybátyja, Podhradszky Emil Petőfi első szlovák fordítója volt. Anyai ágon rokonságban álltak Andrej Sládkovič költővel, nagyanyai ágon pedig Janko Králj költővel, a szlovák forradalmi költészet megalkotójával. Ő maga diákkora óta foglalkozott politikai, publicisztikai, irodalmi és tudományos tekintetben a szlovák ügygel.⁶ Középiskolai tanulmányait a besztercebányai evangélikus gimnáziumban végezte.⁷ Ezt követően a Budapesti Tudományegyetemen folytatott tanulmányokat, majd 1915-ben a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályára került szlovák és cseh ügyekkel foglalkozó etnográfusként.⁸

Muzeológusi és tanári munkája mellett cikket publikált, magyarul és szlovákul egyaránt. Az 1904 és 1926 közötti újságírói tevékenységéről listát

² Podhradszky György a Berinkey-kormány Miniszterelnöki Hivatala számára összeállított önéletrajza (1919. január 19. – 1919. március 21.), ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár [a továbbiakban EKL], Podhradszky György hagyatéka [a továbbiakban: PGYH], H 322/II. csomó, Podhradszky György írásai.

³ Uo.

⁴ Podhradszky György 1941. április 2-án kelt levele Bazovszky Lajosnak / Ludovít Bazovskynak, Nógrád megye volt zsupánjának, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, Levélfogalmazványok.

⁵ Podhradszky György a Berinkey-kormány Miniszterelnöki Hivatala számára összeállított önéletrajza...

⁶ Uo.

⁷ *A Besztercebányai Ág. Hitv. Ev. Gimnasium értesítője az 1902–1903. tanévről*, Besztercebánya, 1903, <https://medit.lutheran.hu/files/ertesito_besztercebanya_1902_1903.pdf> (letöltve: 2017. 08. 02.).

⁸ Podhradszky György a Berinkey-kormány Miniszterelnöki Hivatala számára összeállított önéletrajza...

készített. Eszerint ebben az időszakban 520 cikket írt, többek között a *Besztercebánya és Vidékének*, a *Zalai Közlönynek*, a *Pesti Hírlapnak*, a *Magyarországnak*, a *Budapesti Szemlének*, a *Slovenský národnak*, a *Magyar Figyelőnek*, az *Új Nemzedéknek*, az *Urániának*, a *Nemzeti Újságnak*, a *Keletnek*, a *Magyar Életnek* és a *Magyar Bibliofil Szemlének*. Az 1917 utáni cikkeiben (*Csehek és tótok* [Új Nemzedék, 1917. augusztus 19.]; *Csehek-e a tótok?* [Magyar Figyelő, 1918. július 1.]; *A csehek jogai és túlkapásai* [Új Nemzedék, 1918. augusztus 15.]; *Csehek és tótok* [Budapesti Szemle, 1919. január 20.]; *Hogyan veszett el a Felvidék?* [Új Magyar Szemle, 1921. május 15.]) a szlovák–cseh kapcsolatok gyengítésének szándéka érhető tetten.⁹

Podhradszky publicisztikai tevékenysége Szarka László azon megállapításával, mely szerint „1917 májusától az osztrák birodalmi gyűlés cseh képviselőinek Szlovákiára vonatkozó igénybejelentésétől kezdődően a csehek és magyarok közt elkeseredett küzdelem kezdődött a szlováklakta területekért, a szlovák politikai csoportok megnyeréséért”,¹⁰ teljes összhangban bontakozott ki. Mint a szlovákság ismerője és képviselője, tökéletes érveléssel, politikai, történelmi, irodalmi felkészültséggel igyekezett kivédeni támadásait. *A csehek jogai és túlkapásai* című, az *Új Nemzedék*ben 1918. augusztus 15-én megjelent cikkében František Stanek cseh képviselő parlamenti beszédére reagálva vont párhuzamot a magyarok és a csehek sorsa között, ugyanis az osztrák–magyar kiegyezés ellenére a magyarok a birodalmon belül ugyanolyan kiszolgáltatottak maradtak, mint a csehek. A cikk kitért arra a cseh–magyar párhuzamra, amely a nemzetállam-építésre vonatkozott. Azzal a magyarok teljesen egyetértenek, ha a csehek megkövetelik a határszéli németektől, hogy tegyék magukévá a cseh nemzeti ideált, hiszen a magyarok is megkövetelik a szlovákoktól az állampolgári érzületet, viszont a csehek nevetségessé teszik magukat, ha a szlovákokért is kinyújtják a kezüket, de a határmenti németiség elszakadását sem szeretnék.¹¹

Podhradszky újságcikkeinek témáit nemegyszer a szerkesztőségek maguk fogalmazták meg. Milotay István lapja, az *Új Nemzedék* 1918 szeptemberét követően a következő kérdésekkel kereste meg: „[...] Mi a véleménye a cseh-tót kérdéstről faji, kulturális, gazdasági, politikai stb. tekintetben? [...] Mi a véleménye a tót nemzetiségi kérdés megoldására vonatkozólag, különös tekintettel a cseh túlkapásokra és törekvésekre? [...] Mennyiben látja veszedelmesnek a cseh tőkének, pénzintézeteknek, kereskedelmi és ipar-vállalatoknak térfoglalását a felvidéken és milyen eszközökkel tartja ezt ellensúlyozandónak? Mit tart különösen veszedelmesnek a cseh propagandában a

⁹ *Hírlapi munkásságom*, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, R 10008/986 jelzet.

¹⁰ SZARKA László: Budapest és Prága között. A szlovák önrendelkezés 1918 végén, In: MOLNÁR Imre (szerk.): *Szlovákok az európai történelemben*, Közép-Európa Intézet, Budapest, 1994, 65. p.

¹¹ PODHRADSKY György: *A csehek jogai és túlkapásai*, *Új Nemzedék*, 1918/28., 7–9. p.

tótokra nézve, s mi volna annak a leghatásosabb ellenszere, orvossága? [...] Mi a véleménye a cseh-magyar és tót-magyar harmóniára s annak megteremtésére vonatkozólag?” A kezdetben függetlenségi szellemben szerkesztett, majd attól fokozatosan távolodó *Új Nemzedék* szerkesztősége a cseh-tót kérdést a háború által felvetett kérdések legfontosabbikának tartotta. A magyar sajtó – szerintük – ezt a kérdést elhanyagolta, s egyoldalú megvilágításba helyezte. Az *Új Nemzedék* álláspontja a cseh-szlovák kérdést illetően „a kölcsönös megegyezés, megbecsülés politikája, az esetleges sérelmek méltányos orvoslása, a tót népnek gazdasági és kulturális felemelése, a cseh jogok respektálása Cseh- és Morvaország határain belül”.¹²

Károlyi Mihály „békekötést szorgalmazó (»pacifista«), az antanthatalmak és Amerika felé orientálódó (»wilsonista«) politikája, s erősödő demokratizmus” egyre több támogatóra talált a lakosság körében. Nemzetiségi kérdések tekintetében Jászi Oszkár konföderáción alapuló politikáját, Magyarország „Keleti Svájccá” alakítását vallotta. 1918 szeptemberét követően Károlyi „tárgyalások sorozatát kezdte meg a nemzetiségek képviselőivel”.¹³

Podhradszky – mint szlovák és cseh szakelőadó – 1918 novemberében lett a Károlyi-kormány nemzetiségi miniszterének, Jászi Oszkárnak a munkatársa.¹⁴ A konföderációs, dunai államalakulat koncepciójának kidolgozásában vett részt. *A cseh-tót kérdés és a dunai konföderáció* című munkájának (I. rész – *A tót és magyarlakta terület gazdasági és kulturális egymásrautaltsága*, II. rész – *Cseh befolyások-tót reakció*, III. rész – *A jövő képe*) tézisei:

- a szlovákok által lakott föld és a magyarlakta terület gazdaságilag csak egymásra támaszkodva boldogulhat, ami hiányzik az Alföldön, az megvan Felső-Magyarországon;
- a szlovákok lakta föld gyáripára, szénbányászata, kereskedelme a gazdaságilag erős Csehországgal létrehozott unióban megsemmisülne;
- a szlovákok jellemében, lelki, érzelmi és értelmi világukban, gondolkodásmódjukban, történelmüket és politikai helyzetüket tekintve különböznek a csehektől és a morváktól;
- nyelvük más szellemet tükröz, mint a cseh;
- szlovák és a magyar nemzet egyenjogú tagjai volnának egy konföderációs, dunai államalakulatnak;
- a magyar kormány egy békés keleti Svájcot javasol, amelybe Csehország, Lengyelország, Románia és Jugoszlávia is belépne.¹⁵

¹² Az *Új Nemzedék* szerkesztőségének levele Podhradszky Györgyhez, ELTE EKL, PGYH, H 322/I. csomó, R-Z jelzet.

¹³ TILKOVSKY Loránt: *Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században*, Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998, 28. p.

¹⁴ Podhradszky György a Berinkey-kormány Miniszterelnöki Hivatala számára összeállított önéletrajza...

¹⁵ *A cseh-tót kérdés és a dunai konföderáció*, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, 454. jelzet.

1919. január 19-én a népköztársasággá kikiáltott Magyarországnak Károlyi Mihály lett az elnöke és Berinkey Dénes alakított kormányt (1919. január 19. – 1919. március 21.), amelyben Jászi Oszkár már nem kapott szerepet. A nemzetiségi kérdésekkel a miniszterelnök foglalkozott. Az 1919. január 29-én megjelent német autonómiatörvényt követően az 1919. március 11-én szlovák vonatkozásban is kiadott törvény, ahogy arra Tilkovszky Loránt is rámutatott, „azzal készült hatni a békekonferenciára, hogy Magyarországon belül Slovenská Krajina néven széleskörű önkormányzatot élvezhet az a szlovák lakta felvidéki terület is, amelyet ekkor már csehszlovák csapatok szálltak meg, és Csehszlovákiát megilletőnek tekintettek”.¹⁶ Podhradszky Berinkey Dénes kormányzása idején a miniszterelnökség sajtóosztályán dolgozott mint szlovák–cseh–lengyel–ukrán előadó.¹⁷ Itt készítette el a *Javaslatok a tót probléma megoldására vonatkozólag, különös tekintettel a szlovák nemzet önrendelkezési jogát biztosító néptörvény javaslatára és az esetleg megszervezendő szlovák minisztériumra* című munkát. A tanulmány fennmaradt levéltári töredéke az 1910-es statisztika tükreben mutatta be a szlovákságot.¹⁸

Ugyancsak a miniszterelnökségi hivatalnak készített egy 42 névből álló megbízhatósági listát, főleg felső-magyarországi közéleti emberekről. Az első csoportot azok alkották, akik megbízhatóság szempontjából csak másodsorban jöhettek számításba vagy kifogás merült fel ellenük (például Dr. Barna Andor homonnai ügyvéd), a második csoportot az indifferensek vagy közvetve használhatók (például Pék Dezső hírlapíró), a harmadikat azok, akik már akcióban voltak (például Krompaczky Ede, a selmecebányai polgári iskola igazgatója, Ferenci Samu evangélikus lelkész, tanár Losoncról, Dr. Herczegh József főjegyző Ipolyságról, Kármán József Rákospalotáról, Blahó János evangélikus lelkész Bars községből).¹⁹

„Ezalatt a Felvidékre a csehszlovák kormány terjesztette ki – nem minden nehézség nélkül – hatalmát; szlovákiai minisztere, Šrobár, Szakolcán, majd Zsolnán rendezte be hivatalát, amely csak később, 1919. február elején költözött Pozsonyba. A Felvidék katonai megszállása akadozva ment végbe, s ez olyan illúziókat keltett magyar kormánykörökben, hogy talán ki lehet még használni mutatkozó bizonytalanságokat, ingadozásokat.”²⁰ Ezt a bizonytalanságot igyekezett kihasználni Podhradszky is a *Csehek és tótok* című cikkben, és a szlovákok egyik nagy sérelmére, a saját értelmiség hiányára apellálni. A cikkben hangsúlyozta, hogy a csehek és a szlovákok irodalmi kapcsolatai a bibliai cseh nyelv átvételével, valamint Ján Kollár szlovák költő irodalmi pán-

¹⁶ TILKOVSKY: *i.m.*, 35. p.

¹⁷ Podhradszky György a Berinkey-kormány Miniszterelnöki Hivatala számára összeállított önéletrajza...

¹⁸ *Javaslatok...*, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, Podhradszky György írásai.

¹⁹ *megbízható emberek*, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, Vegyes iratok.

²⁰ TILKOVSKY: *i.m.*, 33. p.

szlávizmusával ki is merültek. Megemlítette Anton Bernolák és Ľudovít Štúr értelmiségieket, akik a szlovák nyelv kodifikálásában tevékenykedtek, megalkotva ezzel a szlovák irodalmi nyelvet. Tevékenységüknek köszönhetően a 18. század végén és a 19. század elején kialakult és felvirágozott a szlovák irodalom. A szlovákok 1848-ban és 1861-ben memorandumban megfogalmazott követeléseit a magyarok nem teljesítették, egyedül a Matica és három szlovák gimnázium jöhetett létre, majd ezek bezárása a szlovákokat a csehek karjaiba lökte, pedig a magyarok és a szlovákok kulturális egymásrataltsága az ezeréves együttélés természetes következménye. A cikk említést tett azokról a személyekről, akiket a szlovákok adtak Magyarországnak: Vitéz János, Werbőczy István, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor. A magyar és a szlovák nép sok közös tulajdonsággal rendelkezik, viszont a cseheknek és a szlovákoknak közös tulajdonságai nincsenek. Ha a szlovákok összeállnak a csehekkel, azok ellepik Észak-Magyarországot, és nem fog kialakulni a szlovák értelmiség.²¹

A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága 1919. november 24-én kelt levélben a vallás- és közoktatási miniszter 1919. november hó 8-án 197 683/19. B. XXIII szám alatt kelt rendelete alapján a tanácsköztársaság idején tanúsított magaviselete miatt november 8-i hatállyal Podhradszky Györgynek felmondott.²² Tevékenysége ebből az időből nem ismert, de a hivatali munka megszűnése publicisztikai munkásságának kiteljesedését hozta.

Elkötelezettsége a soknemzetiségű Szent István-i haza mellett az irredenta mozgalmak élére állította. A húszas években az irredenta irodalom megrostálására szólított fel. Erre Szviezsényi Zoltán *Hogyan veszett el a Felvidék* című, szerkezetében és gondolatmenetében elhibázottnak tartott munkája²³ adott okot. A mű érdekesebb fejezeteinek Podhradszky azokat tartotta, amelyeket Seton-Watson Anton Štefánekehez²⁴ intézett. Azonban ezeknek a munka egészéhez viszonyítva nincs nagy súlya. Szerinte a könyv tartalmához a „Hogyan szállták meg a csehek a Felvidéket” cím jobban illett volna. Hibásnak tartotta Szviezsényi cseh és szlovák fordításait. Kritikája jogos, hiszen az általa kiragadott példa „Hlasové O potrebe Jednoty spisobného jazika pro Čechy Moravany a Slovaky” („Hangok a cseh, morva és tót irodalmi nyelv egységének szükségességéről”) helyett a Podhradszky által javasolt „Hangok az irodalmi nyelv egységének szükségességéről a csehek, morvák és tótok számára!” lett volna helyes.²⁵ Podhradszky sérelmezte, hogy a könyv

²¹ PODHRADSKY György: Csehek és tótok, *Budapesti Szemle*, 1919/506., 129–140. p.

²² 1202 szám: Levél a Magyar Nemzeti Múzeum Igazgatóságától, Budapest Főváros Levéltára [a továbbiakban: BFL], Podhradszky György, Nb. 3464/45.

²³ SZVIEZSÉNYI Zoltán: *Hogyan veszett el a Felvidék*, Franklin-Társulat, Budapest, 1921.

²⁴ Anton Štefáneke (1877–1964) ismert szlovák publicista, aktívan vett részt a cseh és szlovák egység megteremtésében, a csehszlovák gondolat egyik vezéralakja, egykor a pozsonyi szlovák minisztérium közoktatásügyi osztályának vezetője.

²⁵ PODHRADSKY György: *Hogyan veszett el a Felvidék?*, *Új Magyar Szemle*, 1921, 301. p.

szerzője a szlovákoktól megtagadta íróikat, nem említette Samo Chalupkát, Andrej Sládkovičot, Martin Kukučint, Svetozár Hurban Vajanskýt, Pavol Országh Hviezdoslavot, akik sokat tettek a szlovák nyelvű kultúra megvédéséért és fejlesztéséért éppen a cseh nyelv inváziójával szemben. Sérelem ez, hogy Szviezsényi Masarykot tette meg a neoslávizmus cseh hirdetőjének, holott az Karel Kramář²⁶ volt, ugyanis az összes szláv nép kulturális és gazdasági együttműködését, együttélését célzó, Oroszországból kiinduló mozgalmat az 1908-as prágai szláv kongresszuson ő hirdette. Podhradszky további kritikája az volt, hogy Szviezsényi felértékelte Szakolca szerepét a szlovák nemzeti mozgalom életében, ahol 1898-ban a csehbarát *Hlas* lapot hozták létre, viszont alig tett említést Turócszentmártonról, a szlovákok igazi központjáról. Podhradszky szerint Szakolca a vezető szerepet csak 1918-ban vette át. Szviezsényi nem írt az 1848-as liptószentmiklósi és az 1861-es turócszentmártoni memorandumról, pedig ezek nélkül a tót nemzetiségi politikát megérteni nem lehet. Podhradszky szerint Szviezsényi abban is hibázott, hogy a csehofilizmust kizárólag a szlovák evangélikusokkal kötötte össze, holott Vavro Šrobár és társai katolikusok voltak, viszont a mindvégig cseh befolyás ellen küzdő turócszentmártoni intelligencia leginkább evangélikus volt. Podhradszky szerint Szviezsényi Észak-Magyarország csehek általi megszállásának leírásából kimaradtak azok a népgyűlések (Besztercebányán, Selmecebányán, Losoncon, Léván, Nyitrán), amelyeken az emberek a magyar-szlovák közösség mellett foglaltak állást, mint ahogy azok a megmozdulások is, amelyeken a Felvidék szlovák lakossága Magyarország hífiának bizonyult (Zólyom, Sáros, Bars, Hont megyében), s Pozsony megyét sem említette, ahol a szlovákok együtt harcoltak a magyarokkal a csehek ellen. Szviezsényi abban is tévedett, hogy a Hlinka-párt cseh befolyás alá került volna. Podhradszky szerint a párt a nyelvi, politikai, gazdasági csehesítés ellen harcolt.²⁷

Podhradszky kritikája sok esetben jogos volt, sok esetben viszont csak arról volt szó, hogy a munka nem az ő történetírói logikáját követte. Szviezsényi Turócszentmártonnal azért nem foglalkozott bővebben, mert – saját bevallása szerint – annak jelentőségét már ismeri az olvasó. Viszont megemlíti, hogy Turócszentmártoné volt a vezetős szerep, itt alapították a Maticát, a szlovákok közművelődési egyesületét. „A Dulák, Hodžák, Svetozár Hurban Vajanskyk, Hviezdosláv-Országhok városa volt.” A szakolcai politikai iránytól a turócszentmártoni merőben eltért, „erősen tót nacionalista és konzervatív irány” jellemezte.²⁸ A Hlinka-párt csehekhez fűződő kapcsolata

²⁶ Karel Kramář (1860–1937), az ifjú cseh párt (Mladočeši) képviselője, Csehszlovákia első miniszterelnöke.

²⁷ PODHRADSKÝ: *Hogyan veszett el a Felvidék?*, 299–304. p.

²⁸ SZVIEZSÉNYI: *i.m.*, 43. p.

Podhradszky olvasatában cseh befolyás alá kerülés, Szviezsényinél viszont beletörődő magatartás. A szlovák írókat a kritizált mű valószínűleg azért nem említette, mert a szerző történeti munkát írt. Podhradszky szerint a cseh megszállás és az azt megelőző propagandamunka – a szerző nemes szándéka ellenére is – még várja hivatott történetíróját.

Podhradszky tudományos tevékenységének legnagyobb bizonyítéka az 1924-ben megjelent *A tótoklakta Felföld politikai és kultúrgeográfiája* című munkája,²⁹ amely geopolitikai szempontok alapján mutatja be a szlovákságot, amelynek soha nem sikerült önállósodnia. Bemutatja Felső-Magyarország geopolitikai helyzetét, az ott élő lakosság vallását, származását, gazdasági és társadalmi helyzetét. A szlovákság szerinte szorgalmas, alkalmazkodó, valóságos, megbízható, de túlságosan érzékeny.

„A keresztény politikai pártok [a '20-as években] a német és szlovák nemzetiség körében jó bázisra találtak: e falusi lakosság életében a papnak, az egyháznak, a vallásos egyesületeknek hagyományosan jelentős szerepük volt. A szentként tisztelt első magyar király Intelmeiből sűrűn idézték az ország nem magyar lakosságának megbecsülését fontosnak tartó szavakat. A *szentistváni* nemzetiségi politika jelszavát azonban nem sajátíthatták ki, az hamarosan a hivatalos magyar nemzetiségpolitikai koncepció megjelölésére szolgált, szoros összefüggésben azzal, hogy a nagy király egykori birodalmának teljes helyreállítására törekedtek.”³⁰ Bethlen István és Teleki Pál sugalmazására a történész Szekfű Gyula szerkesztette *Magyar Szemle* hasábjain már az 1920-as évek vége felé napvilágot látott egy tervezet Ottlik László tollából, amely arra az esetre, ha helyreáll a Szent István-i Magyarország, a megint soknemzetiségű „Új-Hungária”, területi autonómiákat is kilátásba helyezett a nagy tömbökben visszatérő nemzetiségeknek. Feltehető, hogy Podhradszky *A szlovákok és a hungarizmus* című tanulmánya is a Szent István-i nemzetiségi politika jegyében született, ennek angol, német, francia és szlovák nyelvű fordítására az Felvidéki Tudományos Társaságtól 1934-ben kapott felkérést.³¹ Az 1943-ban született munkája *A hungarizmus gondolata a szlovákok körében* címmel is ezt a feltevést igazolja.

Podhradszky György tagja volt az 1922-ben alakult, revíziós elképzeléseket pártoló Felvidéki Egyesületek Szövetségének. Tagsága 1939. május 1-jéig maradt meg.³² „Az egyesület³³ tagjai jórészt a Csehszlovákiából áttelepült magyarok voltak. Támogatta a csehszlovák állampolgárságú magyarok ma-

²⁹ PODHRADSZKY György: *A tótoklakta Felföld politikai és kultúrgeográfiája*, Stadium Kiadó, Budapest, 1924.

³⁰ TILKOVSKY: *i.m.*, 53–54. p.

³¹ Levél az FTT-től 1934. március 6., ELTE EKL, PGYH, H 322/I. csomó, F-J jelzet.

³² Vallomás, 1945. augusztus 17., Budapesti Népbíróság, BFL, Podhradszky György, Nb. 3464/45.

³³ Az egyesület az V. kerületi Géza u. 4. sz. alatt működött.

gyarországi tanulmányait, a diákokat az 1926-ban alapított Hunfalvy Internátus fogadta be. [...] A bentlakóknak kötelező szlovák nyelvtanfolyamot kellett látogatniuk dr. Podhradszky György irányításával.”³⁴

Zilizi Zoltán Dr. Vaszkó Endre miniszteri tanácsos, a FESZ elnöke a miniszterelnöknek küldött levelét idézve úgy jellemezte az egyesületet, hogy az „A felvidéki társadalomnak osztálykülönbség nélkül való tömörítése és nyilvántartása”,³⁵ olyan „nagyarányú szervezési mozgalom”, amely „a felvidéki gondolat öntudatát a hazafiasság szellemében intézményes eszközök igénybevételével” ápolja, s „általában pedig a felvidékiségnek a jövőben kifejtettebb történelmi súlyt kívánunk biztosítani”.³⁶

Podhradszky Györgynek a Miniszterelnöki Hivatal II. (Nemzetiségi) Ügyosztálya elnökének még 1935-ben küldött leveléből megtudjuk, hogy „a Hunfalvy Internátus tanulói a kötelező szlovák órákon Pechány Tót nyelvkönyvét és Tót olvasókönyvét használják, olvassák még ezen felül a túrócszentmártoni (majd pozsonyi megjelenésű) *Národné Novinyt*, a Milan Hodža által is szerkesztett pesti, majd pozsonyi megjelenésű *Slovenský Denník*et, a pozsonyi Hlinka-párti *Slovákot*, és használják Podhradszky Tót nyelvtanát, valamint a kettejük által szerkesztett szlovák szótárakat. A tanórákon 1935-ben feldolgozásra került témák: Csehszlovákia politikai pártjai, a Marseille-i események és cseh-szlovák vonatkozásai, a felvidéki magyarság helyzete, a szlovák nemzetiségi kérdés egyes fázisai, a szlovák autonomista törekvések, lengyel-cseh kérdés stb.”³⁷

1935-ben az Erdélyi Férfiak Egyesületének Jancsó Benedek Társasága és a Felvidéki Egyesületek Szövetségének közreműködésével előadás-sorozat indult az elszakított Felvidékről. Az sorozatban Podhradszky Györgyön kívül közreműködött még Móricz Miklós, Arai Zsolt, Rados K. Béla, Pechány Adolf, Bonkáló Sándor, Hodinka Antal, Moravek Endre, Steier Lajos, Vaszkó Endre, és Gogolák Lajos.³⁸

1939-ig a FESZ munkáját a következők jellemezték: „lapszemlék a szlovákiai szlovák és német nyelvű lapokból, különös tekintettel a magyarok iránti magatartásukra; a szlovákiai magyar lapok szemlézése; szlovákiai rendeletek gyűjtése; szlovákiai gazdasági témájú könyvek beszerzése; a szlovákiai magyar ifjúság meghívása a Hunfalvy Intézetbe”.³⁹

³⁴ ZILIZI Zoltán: *Pechány Adolf és a szlovák-magyar együttélés 1880-tól 1942-ig*, PhD-disszertáció, ELTE BTK., Budapest, 2013, 127. p., <<http://doktori.btk.elte.hu/hist/zilizizoltan/diss.pdf>> (letöltve: 2017. 11. 04.).

³⁵ *Uo.*; átvéve: MOL K28 ME 37. csomó 77. tétel, 1938. L. 15824.

³⁶ *Uo.*

³⁷ *Uo.*, 128–129. p.; átvéve: MOL K28 ME 37. csomó 77. tétel, 1935. T. 15645.

³⁸ MII, 1931. 09. 30., <https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1931_09_2/?query=Podhradszky&pg=432&layout=s> (letöltve: 2017. 11. 15.).

³⁹ ZILIZI: *i.m.*, 127. p.

Az intézményt Imrédy miniszterelnök 15.447/M.E. II. számú rendeletére Pechány Adolf kormánybiztos meglátogatta. A miniszterelnökség Vaszkó Endre elnököt Pechányon keresztül arra kérte, hogy a szlovák nyelv minél alaposabb elsajátítása érdekében intézkedéseket foganatosítson.⁴⁰ „Az 1938/39-es tanév folyamán a hivatal még fölvetette egy alkalmasabbnak látszó oktató felvételét is a visszakerülő területek szlovák nyelvű lakosságával való kapcsolattartás miatt.” A tanfolyamot meg kell szüntetni, ha a tanulók jobb eredményt nem tudnak elérni. Beszámolójában a kormánybiztos a hallgatók szlovák nyelvű tanulmányi előmenetelét nem találta kielégítőnek, de a szlovák tanfolyam fenntartását nélkülözhetetlennek tartotta.⁴¹ „Feltételezhető, hogy a szlovák nyelv Pechány elgondolásában eszközzé vált »Csonka Magyarország« értelmisége számára, hogy a nyelvtudás birtokában 1938-at követően az addig »megszállt Felvidéken« a szlovákságot a magyarokhoz »édesgesse«.”⁴²

A Felvidéki Egyesületek Szövetsége jegyzőkönyve szerint Vaszkó Endre elnök 1939-ben a közgyűlés előtt a következőket mondta: „Meg kell szüntetnünk a szlovákságban ellenünk felszított gyűlölködést és vissza kell állítanunk a régi barátságos érzelmeket. Túlságosan össze vagyunk keveredve ahhoz, hogy ellenségek lehessünk.”⁴³

A FESZ 1939 utáni törekvései, céljai közt találjuk „a szlovákiai magyar oktatás figyelemmel kísérését, a közös lengyel–magyar határ visszaállítását, [...] a szórványokra magyar könyvek juttatását, a szlovákiai szlovák oktatás figyelemmel kísérését – terjesztenek-e magyargyűlöletet –, szlovákiai magyar és szlovák gyermekek nyaraltatását Magyarországon, érintkezés fenntartását a szlovákiai magyarokkal és szlovákokkal »a hozzánk való visszatérés érdekében«”.⁴⁴

Podhradszky tagja, majd főtitkára volt a Felvidéki Tudományos Társaságnak, melynek székhelye a II. kerületi Margit krt. 64/b. szám alatt volt. A társaság feladata a felvidéki kérdés tudományos vizsgálata volt. Tevékenységei között szerepelt a belső tudományos, a külső ismeretterjesztő munka, a könyv- és folyóirat-kiadás.⁴⁵ A tizenhat alapító tag között Podhradszky Györgyön kívül szerepelt még Bonkáló Sándor egyetemi tanár, Bruckner Győző jogakadémiai dékán, Flachbart Ernő publicista, pécsi egyetemi tanár, kisebbségpolitikai szakértő, Kardos Béla (avagy Rados K. Béla), az Államtudományi Intézet tisztviselője, Oszvald György miniszteri osztálytanácsos és mások. A társaság első főtitkára Flachbarth Ernő volt.⁴⁶

⁴⁰ *Uo.*, 128. p.

⁴¹ *Uo.*

⁴² *Uo.*, 128–129. p.; átvéve: MOL, K28 ME 37. csomó 77. tétel, 1938. T. 15630.

⁴³ *Uo.*, 127–128. p.; átvéve: MOL, K28 ME 37. csomó, 77. tétel, 1939. T. 77 és 1941. P. 17776.

⁴⁴ *Uo.*; átvéve: MOL, K28 ME 37. csomó 77. tétel. 1941. P. 17776.

⁴⁵ *A Felvidéki Tudományos Társaság alapszabályai*, Sárkány-nyomda Részvénytársaság, Horn Ede u. 9., Budapest, év nélkül.

⁴⁶ *Uo.*, 17. p.

Podhradszky György a Felvidéki Tudományos Társaságban előadói, fordítói, tanulmányírói munkákon kívül szervezéssel is foglalkozott. Feladatul kapta Bélay Vilmos és Böör György megnyerését a társaságnak. Többek között Révay István grófort, a magyar–szlovák nyelvhatár legnagyobb ismerőjét kellett felkérnie, hogy előadást tartson. Podhradszkyknak a társaságban anyagi természetű feladatai is voltak: 1935-ben pénzt utalt át a Dunántúl nyomda számlájára.⁴⁷

A Felvidéki Tudományos Társaság 1942. május 30-án Budapesten a Magyar Nemzeti Szövetség nagytermében (V., Géza utca 4.) teljes ülést tartott, amelyen Podhradszky György mint a társaság főtítkára előadást tartott *Szlovákok a magyar uralom alatt* címmel.⁴⁸

Podhradszky kapcsolatban állt a Magyar Revíziós Ligával is, amelyben elsősorban fordítói, előadói, tanulmányírói feladatokat látott el. „A Ligát 1927 nyarán alapították, néhány héttel az után, hogy Lord Rothermere brit sajtómágnás magyarbarát kampányt indított lapjaiban, s többek között a magyar határok etnikai alapú kiigazítását sürgette. [...] A Liga feladata lett az addig eléggé szétfolyó és erőtlen külföldi revíziós propaganda irányítása, valamint a hazai Trianon-ellenes közhangulat egységes revizionista közvéleménnyé formálása. [...] Az elnöki posztra Herczeg Ferenc került.”⁴⁹ A liga Rothermere-rel ellentétben nemcsak etnikai határkorrekciót követelt, hanem „teljes területi integritást [...]. A Liga által szervezett magyarországi nagygyűlések, szoboravatások és egyéb ünnepségek pedig rendszerint a hagyományos »Mindent vissza!« hangulatban zajlottak.”⁵⁰ A külföld meggyőzése francia, angol, olasz, német, szlovák, holland, spanyol, portugál, finn nyelvű füzetek, könyvek terjesztésével történt, illetve a nagyhatalmak fővárosaiban működő magyarbarát társaságoknak a titkárságok általi megsegítésével.⁵¹

Podhradszky egy Lord Rothermere fiának átadott memorandumban követelte Szlovákia visszatérését Magyarországhoz.⁵² A levélben szereplő szlovákságot a társadalom minden rétege képviselte: értelmiségiek, kereskedők, iparosok és munkások egyaránt. A szlovákok köszönetet mondtak Lord Rothermere-nek azért a sajtóhadjárataért, amit a szlovákság érdekében fejtett ki.⁵³

⁴⁷ Podhradszkyhoz intézett levél, ELTE EKL, PGYH, H 322/I. jelzet.

⁴⁸ Magyar Országos Tudósító, 1942. május 28., <https://library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1942_05_2/?query=podhradszky%20gy%C3%B6rgy&pg=149&layout=s> (letöltve: 2017. 11. 17.).

⁴⁹ ZEIDLER Miklós: Herczeg Ferenc és a Magyar Revíziós Liga, In: GAZDAG László (szerk.): „Fenn és lenn”. *Tanulmányok Herczeg Ferenc születésének 150. évfordulójára*, Kronosz Kiadó, Pécs, 2014, 29. p.

⁵⁰ *Uo.*, 33. p.

⁵¹ *Uo.*, 35–36. p.

⁵² *Slovenský bibliografický slovník IV. zv.* [Szlovák bibliográfiai szótár IV. kötet], Matica Slovenská, Martin, 1990, 494. p.

⁵³ To the Rt. Hon. Viscount Rothermere, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, Más szerzők írásai.

Podhradszky szoros kapcsolatot tartott fenn a hazai szlováksággal, amely elhelyezkedés szempontjából három fő földrajzi egységben élt: a Dunántúlon Somogy, Tolna, Fejér megyék kis létszámú településein, valamint a Pilis-hegység szlovák falvaiban; az Északi-középhegységben a Cserhát (Hont megye), a Bükk és a Mátra (Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén megyék) aprófalvas szlovák településein, valamint az Alföldön Pest, Bács, Csanád, Békés, Szabolcs-Szatmár megyék szlovák településein. 1920-ban a népszámlálás szerint 141 877 szlovák élt Magyarországon. Iskoláik ki voltak téve a magyarosító szándéknak. A két háború közti időszakban egyetlenegy szlovák tan nyelvű iskolája sem volt a szlovákságnak. Az országban három B-típusú és 48 C-típusú szlovák iskola működött. Az utóbbiban a szlovák nyelvet idegen nyelvként tanították, de igény szerint a vallást és írás-olvasást I-III. osztályig ugyancsak szlovákul oktatták. 1925-től kötelező lett a magyar istentiszteletek tartása. A presbitériumok, az olvasóköri és az egyletek esetében megkövetelték a magyar nyelvű jegyzőkönyvezést. A szlovákok a nyelvápolást az iskolán kívüli területen az egyletekben és az amatőr színjátszásban igyekeztek folytatni, erősíteni. Ahol azonban aktívabb szlovák kulturális mag alakult ki, ott hatóságilag beavatkoztak.⁵⁴

A szlovákság körében az analfabétizmus a többi nemzetiséghez viszonyítva igen alacsony volt. Foglalkozását tekintve a szlovákság többsége östermelő volt. Az értelmiségiek száma 1920-ban 272 fő volt, 1930-ban már csak 213 fő. Adolf Pecháň 1921-ben lett a magyarországi szlovákok kormánybiztosa, s még 1940-ben is ő volt az.⁵⁵

Az 1875-ben feloszlott Matica slovenská óta a magyarországi szlovákoknak nem volt semmiféle irodalmi társulata. A Magyarországi Tót Közművelődési Egyesület alakuló közgyűlését 1885. február 14-én tartották. Az egyesület kalendáriumokat, eredeti műveket adott ki, lefordította Arany *Toldiját* és Jókai *Magyarország történetét*. Kiadott képes szlovák lapot *Vlast a Svet* (Haza és Világ) címmel 4 ezer példányban.⁵⁶

1929-ben a békásmegyeri temetőben Podhradszky – mint az egyesület titkára – a Czambel Sámuel szlovák nyelvész tiszteletére tartott ünnepi megemlékezésen beszédet mondott szlovák nyelven. Hangsúlyozta, hogy Czambel a szlovák nyelvet és kultúrát minden idegen hatás alól távol akarta tartani. Éppen ezért volt a csehszlovák irányzatnak is a legnagyobb ellenfele.⁵⁷

⁵⁴ TÓTH István: *Szlovákok a 20. századi Magyarországon*, <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/szlovakok/fejezetek_a_mo_i_romanok_es_szlovakok_tort/pages/006_szlovakok.htm> (letöltve: 2017. 11. 17.).

⁵⁵ *Uo.*

⁵⁶ Magyarországi tót közművelődési egyesület, *Pallas Nagy Lexikona*, <<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/067/pc006723.html>> (letöltve: 2017. 11. 26.).

⁵⁷ Az emlékünnepről készült, majd 1929. november 18-án a rádióban leadott tudósítás írott változata, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó.

1934-ben egy tótkomlói, az egyesület által is támogatott kultúresten Podhradszky az egyesület titkáráként azt hangsúlyozta, hogy „az alföldi tót-ság a mai napig megőrizte ősi szokásait és anyanyelvét, s emellett mindig hű és szerető fia maradt és lesz a jövőben is a közös, ezer esztendő magyar hazá-nak”.⁵⁸ Az egyesület magyar hazafiasságáról vall az 1935. május 24-i választ-mányi ülés is, amelyen Janovecz Lajos ügyvezető alelnök hangsúlyozta, hogy azok, akik addig az egyesületben dolgoztak, mind magyar hazafiak voltak.⁵⁹

Az egyesületnek olykor-olykor atrocitásokkal kellett szembenéznie. 1933. május 15-én Banka György (Juraj Banka) Békéscsabáról arról értesítette Podhradszky Györgyöt, hogy egy szlovák rendezvény plakátjait Békéscsabán szétépték, így az emberek semmit sem fognak róla tudni.⁶⁰ A hatóság is meg-tett mindent, csak hogy megnehezítse a szlovákok kulturális életét. 1938. április 23-án kelt levelében Duna György (Juraj Duna) a Csabai Tót Fialatok Közműve-lődési Egyesülete nevében kérte Podhradszky segítségét. A csabai szlovák fia-talok május 7-én Milan Žarnovický *Nyaráláson (Na letovisku)* és Ferko Urbánek *Szabad férjek (Slobodní manželka)* című színművét szerették volna előadni. A városi és megyei hivatal azt kérte tőlük, hogy a szövegeket hivatalos fordító fordítsa le magyar nyelvre, ami legalább 14 pengőbe került volna, továbbá a fordítást az eredetivel együtt a belügyminisztériumnak kellett volna elküldeni, ami további 15 pengő kiadást jelentett volna. Duna György arra kérte Podhradszkyt, járjon közbe, hogy elegendő legyen a saját maguk által készített fordítás is, és azt ne kelljen a minisztériumnak elküldeni.⁶¹ 1938. április 25-én kelt levelében Duna azt panaszolta, hogy „A m. kir. Belügyminiszter 199 900-1934. B.M. sz. és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter - 78 600-1934 VII. 1.ü.o. számú rende-lete” alatt található színművek listája nem tartalmaz szlovák műveket, márpedig május 7-én a csabaiak szlovák színművet szerettek volna előadni.⁶²

Az egyesület 1935. május 24-i választmányi ülésén Adolf Pechány azt ja-vasolta, hogy az 50 éves évfordulót a budapesti Tót Munkáskörrel együtt ün-nepeljék meg. A jubileumról részletes tudósításokkal kell ellátni a napisajtót. „Ez jó hatást gyakorolna a megszállott Felvidéken.” Az ülésen Podhradszky jegyzőkönyvvezetői feladatokat látott el.⁶³

⁵⁸ Magyar Országos Tudósító, 1934. május 12., <https://library.hungaricana.hu/hu/view/MOT_1934_05_2/?query=podhradszky%20gy%C3%B6rgy&pg=38&layout=s> (letöltve: 2017. 11. 17.).

⁵⁹ Jegyzőkönyv a Magyarországi Közművelődési Társulat 1935. május 24-i választmányi üléséről, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó.

⁶⁰ Banka György / Juraj Banka levele, 1933. május 15., ELTE EKL, PGYH. H 322/I. cso-mó.

⁶¹ Duna György / Juraj Duna levele, 1938. április 23., ELTE EKL, PGYH, H 322/I. csomó.

⁶² Uo.

⁶³ Jegyzőkönyv, mely felvétellett a „Magyarországi Tót Közművelődési Társulat” 1935. évi május hó 24-i választmányi üléséről, ELTE EKL, PGYH. H 322/II. csomó, Vegyes iratok.

Podhradszky revíziós gondolkodását jól jellemezi 1938. november 25-én, Kassa polgármesterének több magyarbarát szlovák testület és szlovák ember nevében megfogalmazott levele, amely szerint Kassán az utcanevek megváltoztatásával kapcsolatban egy esetben tegyen kivételt: Czambel Sámuel nevét hagyják meg, mert ő a szlovákok legnagyobb nyelvésze volt, a csehszlovakizmus könyörtelen ellenfele, „a magyar-szlovák testvériség élharcosa” és magyarbarát, viszont kifejezi örömét, hogy Kassa utcáiról eltűnjenek a Tyrsről, Fügneréről és más csehekről, illetve a csehszlovakizmus „apostolairól” s a tótok által is gyűlölt „magyarfalókról”, mint például Šrobárról stb. elnevezett utcatáblák. „Czambelnek vagy Bernolák Antalnak a nevét azért is tiszteletben akarjuk tartani a felszabadult magyar Felvidéken, mert ezzel fenn akarjuk tartani a hidat az eddig még Szlovákiában maradt tótság felé is.”⁶⁴

Podhradszkyt az 1930-as években támadás érte. Egy, az amerikai *Slovenské noviny*-ben megjelent cikk árulónak nevezte, aki ugyan jelentős funkciót tölt be a Magyarországi Tót Közművelődési Egyesületben, mellette viszont a cseheknek tesz szolgálatot. Pozsonyba jár, ahol rendszeresen találkozik a cseh származású Albert Pražák irodalomtörténésszel és az ugyancsak cseh származású Václav Chaloupecký történészprofesszorral, a pozsonyi Comenius Egyetem tanáraival, s tájékoztatja őket a budapesti történésekről. Cseh tisztekkel is kapcsolatot tart fenn, akiket a magyar hadseregben történekekről informál. A magyar kormány számára szlovák és cseh újságokból készít kivonatot, viszont soha nem ad át olyat, ami a cseheknek ártana. A magyarok nem tudnak neki ártani, mert jelentős evangélikus pártfogók állnak mögötte.⁶⁵

Podhradszky több más elfoglaltsága mellett tanári munkát is végzett. 1939-ig a diplomáciai tanfolyamok szlovák nyelvű előadója volt,⁶⁶ 1939-től a Magyar Király József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem szlovák nyelvtanfolyamának tanára.⁶⁷

1939. május 1-jétől 1944. december 10-ig a kormánybarát *Slovenské noviny* politikai hetilap felelős szerkesztője lett. Ezzel a feladattal Flachbart Ernő miniszterelnökségi osztálytanácsos bízta meg. A lapot a tanácsos direktívái alapján kellett szerkesztenie. Podhradszky hetente egyszer találkozott vele, akkor

⁶⁴ 1938. november 25-én keltezett levél, ELTE EKL, PGYH. H 322/II. csomó, Levélfogalmazványok.

⁶⁵ A cikket Bazovsky Lajos juttatta el Podhradszkyknak 1930/1931. (?) december 11-én, L.: ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, Más szerzők írásai.

⁶⁶ Vallomás, 1945. augusztus 17., Budapesti Népbíróság, BFL, Podhradszky György, Nb. 3464/45.

⁶⁷ *Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kiadványai (1934–1949)*, <https://library.hungaricana.hu/hu/view/BME_Orarend_1941-42_1944-45/?query=podhradszky%20gy%C3%B6rgy&pg=404&layout=s> (letöltve: 2018. 09.16.).

kapta meg az utasításokat. Általános utasítások a következők voltak: a lap célja a magyarországi szlovákság lojális nevelése, Szent István-i szellemben. Az alföldi szlovákokkal nem kellett túlságosan sokat foglalkozni, ellenben a felvidéki szlovákokat, akik magyarellenesnek voltak hangolva, meg kellett nyernie a magyar állameszmének. A régi Csehszlovákiáról elítélően kellett nyilatkoznia, hangsúlyozva a szlovákság állítólagos rossz helyzetét a csehekkel való együttélés során, valamint a csehszlovák államalakulat életképtelenségét.⁶⁸ Flachbart utasításai nem voltak teljesíthetetlenek Podhradszky számára, összhangban voltak a gondolkodásával.

Podhradszky az 1939. május 1-jén megjelenő, *Honfitársak, legyetek üdvözölve!*⁶⁹ című vezércikkével köszöntötte a határrevízió után Magyarországhoz csatolt területek szlovákságát. A magyarországi szlovákok már várták a Bécsből érkező híreket, hogy a határrevízió után vajon hány szlovák kerül vissza Magyarországra. Vörösmarty *Szózatának* szavaival megjelölte meg a szlovákság szülőföldjét: „A nagy világon e kívül nincsen számodra hely; Áldjon vagy verjen sors keze: Itt élned, halmod kell.”⁷⁰ Kifejti, hogy a történelmi szükségszerűség, amely itt, a Duna-medencében élő népeket szétválaszthatatlan egységbe köti össze, a szlovákoknak azt az utasítást adja, hogy „a szlovák és a magyar nemzet egymásra vannak utalva”.⁷¹ A cikket Jozef Miloslav Hurban *Mostanra való énekek*⁷² című versének részletével („Ki választaná szét, / Amit isten összekötött, / A szlovákokat és a magyarokat / Ki választaná szét? // Egy a szabadságunk, / Örömünk, szerencsétlenségünk, / Egy haza, egy király / öröktől fogva összeköt”⁷³) zárja.

Podhradszky a visszacsatolt területeken használt tananyag és tankönyvek azonnali eltörlését követelte, ugyanis a csehek és a csehszlovákok módosították a magyarok és szlovákok ezeréves együttélésének történelmét. A szlovák iskolákban a gyermekek már a második osztálytól kezdve cseh szövegekkel és olvasókönyvekkel találkoznak. A tanulók a könyvekben Masaryk, Beneš, Szent Václav, Husz János, Libuša képét látják, de nem látják Mátyás királyt, Rákóczi Ferencet, Štúrt, Bernolákot, Sládkovičot. A csehek olyan szlovák fiatalokat akartak felnevelni, akik szembehelyezkednek a szlovákok igazi ér-

⁶⁸ Jegyzőkönyv, Budapesti Népbíróság, 1945. augusztus 17., BFL, Podhradszky György, Nb. 3464/45.

⁶⁹ Juraj PODHRADSKY: Buďte vítaní, drahí rodáci! [Honfitársak, legyetek üdvözölve!], *Slovenské noviny*, 1939/18., 1. p.

⁷⁰ Uo. Eredeti szöveg: „Niet pre teba domoviny inde v širom svete, mal bys' osud zlý či prajný, tu žijete, mriete”.

⁷¹ Uo. Eredeti szöveg: „slovenský a maďarský národ sú na seba odkázané”.

⁷² Eredeti cím: *Piesne na teraz*.

⁷³ Uo. Eredeti szöveg: „Ktože by rozdvojil, / Čo nám pán Boh spojil, / Slovákov s Maďary / Ktože by rozdvojil? // Jedna nás sloboda, / Šťastie i nehoda, / Jedna vlasť, jeden kráľ / Od vekov spojoval.”

dekeivel. Az új tankönyveknek Podhradszky szerint a szlovák nemzeti és a magyarországi érdekeket kell figyelembe venniük.⁷⁴

Lesújtó véleménnyel volt a Csehszlovákiában felnevelkedett fiatalságról: „Anyagiasság, lelki üresség, anarchia, kifejezetten kommunista mentalitás” uralkodik a lelkükben.⁷⁵ Magyarországot „gondoskodó anyának” nevezte,⁷⁶ aki kezet nyújt „a tévelygőknek, a húsz évig tartó mérgezés és félrevezetés sajnálatraméltó áldozatainak”,⁷⁷ vagyis a csehek hatása alá került szlovák fiataloknak.

A csehek Podhradszky szerint erkölcsi pusztítást végeztek a szlovák felnőtt lakosság körében is. „Cseh hatás, cseh lélek, cseh mentalitás”,⁷⁸ „cseh pszeudodemokratikus és félkommunista gondolkodás”⁷⁹ árasztja el Szlovákia egész területét, és részben a Magyarországhoz visszacsatolt, szlovákok által lakott területeket is.⁸⁰

A magyar-szlovák együttélésnek egyaránt voltak jó és rossz példái. Podhradszky jó példaként említette az 1848/49-es forradalmat és szabadságharcot, amelyben a szlovákok többsége ott harcolt a magyarok oldalán. Ellenben a Hurban-féle felkelés, a Matica-harcok, a szlovák gimnáziumok bezárása a magyar-szlovák kapcsolatok negatív példái lettek. A felelősséget a kapcsolatok megromlásáért azonban nem akarta csak a magyarokra hárítani: hibásnak tartotta azokat a szlovákokat is, akik ruszofil, páncsláv, szabadkőműves, páncseh körökkel tartottak kapcsolatot. A jelenkor magyar vezetői megszabadultak a liberális eszméktől, s az itt élő nemzetiségek egyenjogúsága mellett tették le a voksot. A „Legyen úgy, mint régen volt. Hogy a mi szép országunkban ékességben, békeségben megélhessen úgy a magyar, mint a német, mint a tót” sorokkal zárja az 1939. július 30-i vezércikket.⁸¹ Podhradszky szerint a szlovákoknak a sérelmek ellenére is össze kell fogniuk a magyar néppel, s velük közös hazában kell élniük.⁸²

⁷⁴ Juraj PODHRADSKY: Žiadame nové učebnice [Új tankönyveket kérünk], *Slovenské noviny*, 1939/19., 1. p.

⁷⁵ Juraj PODHRADSKY: Zavedená, otrávaná mládež [Félrevezetett, megmérgezett fiatalság], *Slovenské noviny*, 1939/20., 1. p. Eredeti szöveg: „Hmotárstvo, rozháranosť, duševná prázdnota, anarchia, vyslovene komunistická mentalita”.

⁷⁶ Uo. Eredeti szöveg: „starostlivá matka”.

⁷⁷ Uo. Eredeti szöveg: „poblúdilcom, polutovaniahodným obetiam dvadsaťročného otrávenia a zavádzania”.

⁷⁸ Juraj PODHRADSKY: Náš program II. [Programunk II.], *Slovenské noviny*, 1939/27., 1. p., Eredeti szöveg: „Český vplyv, český duch, česká mentalita”.

⁷⁹ Uo. Eredeti szöveg: „české pseudodemokratické a polokomunistické smýšľanie”.

⁸⁰ Uo.

⁸¹ Juraj PODHRADSKY: Náš program VIII. [Programunk VIII.], *Slovenské noviny*, 1939/33., 1. p. Eredeti szöveg: „Nech bude tak ako drier. Aby v našej peknej krajine v láske a svornosti nažívať mohli i Maďar, i Nemec, i Slovák.”

⁸² Uo.

1943-ban előadást tartott *A hungarizmus gondolata a szlovákok körében* címmel, melynek rövid vázlatát még az előadás előtt elküldte a konferencia szervezőjének. Ennek alapján Podhradszky a magyarok és a szlovákok közös történelmének egyes állomásai mellett említést tett a magyar és a szlovák népdalok kölcsönhatásairól, a bilingvista költőkről, a szlovák kurucköltészetéről, a magyar közélet szlovák származású személyiségeiről.⁸³ A ránk maradt vázlat alapján az előadás a magyarok és szlovákok ezeréves békés együttélésének bizonyítéka volt, s ennek az együttélésnek a helyreállítását célozta. Ez a koncepció szinkronban volt Teleki Pál Szent István-i nemzetiségi politikájával, amelyen Nagy-Magyarország helyreállítása múltott: „A legteljesebb jogi és tényleges egyenlőség mindenféle vonatkozásban, az élet minden viszonylatában.”⁸⁴ „Teleki törekvései leküzdhetetlen ellenállásba ütköztek, mind a magyar sovinizta erők, mind a nemzetiségi nacionalista túlzók részéről. A miniszterelnök mértékadónak szánt iránymutatásával szemben meglehetősen más nemzetiségi politika valósult meg, nemcsak a visszacsatolt területek különösen kényes viszonyai között, hanem az »anyaország« nemzetiségei tekintetében is.”⁸⁵

A *Slovenské noviny* lapnak külpolitikai vonatkozásban a kormány hivatalos álláspontját kellett képviselnie. A háború kitörésekor Flachbart utasította Podhradszkyt, hogy szovjetellenes irányt kell képviselnie, a németekről és a német hadseregről dicsérőleg kell nyilatkoznia és a szovjetellenes háború nagy jelentőségét kell hangsúlyoznia. Az utasításokhoz híven a lap minden számában megjelent néhány cikk a Vörös Hadseregről, a Szovjetunióról és több, németeket előnyösen beállító hír.⁸⁶

Podhradszky Györgyöt 1945. augusztus 17-én a *Slovenské noviny* című lapban közzétett „háborús uszító cikkek” miatt letartóztatták és 1946. február 2-ig előzetes letartóztatásban tartották. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Ügyosztálya 1945. augusztus 14-én írt jelentésében hangsúlyozta: azok, akik vele összeköttetésben álltak, azt vallották, hogy Podhradszky magánbeszélgetésekben határozottan németellenes beállítottságú volt, de ez mit sem változtat azon a tényen, hogy a lapban „fasiszta propagandát folytatott, és ezzel hozzájárult a háború folytatásához”.⁸⁷ Az ellene felhozott vádban első helyen az általa írt cikkek – *A bolsevizmus áldozatai (Obete bolševizmu)*, *A bolsevista ellenes hadseregek győzelmes vonulása (Vífazný*

⁸³ Podhradszky György 1943. július 6-án kelt levele ismeretlen címzett számára, ELTE EKL, PGYH, H 322/II. csomó, Levélfogalmazványok.

⁸⁴ TILKOVSKY: *i.m.*, 81. p.

⁸⁵ *Uo.*, 82. p.

⁸⁶ Jegyzőkönyv, Budapesti Népbíróság, 1945. augusztus 17., BFL, Podhradszky György, Nb. 3464/45.

⁸⁷ Jelentés, Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Ügyosztálya, 1945. augusztus 14., BFL, Podhradszky György, Nb. 3464/45.

postup protibolševických armád), A bolsevizmus alkonya (Súmrak bolševizmu) – szerepeltek. A jegyzőkönyvbe mondott vallomás szerint Podhradszkynek a Slovenské novinyben saját cikkeket azért kellett megjelentetnie, mert a németek figyelték a lapot, és ezt hivatalosan tudtára is adták.⁸⁸ Számos bolsevikellenes, szovjethadsereg-ellenes, németpárti cikk más lapokban megjelent cikk átvétele volt.

Podhradszky a népügyészségen elhangzott beszédében védelmére a következőket hozta fel. A Kállay-kormány utolsó két hetében a nemzetiszocializmus ellen közölt cikket, Sztójay és Szálasi kormánya alatt szabotált és szabadságra ment, Szekeres Istvánnak, aki a szerkesztőségben helyettesítette, azt az utasítást adta, hogy a hivatalos közleményekhez kommentárt fűznie tilos, a Budapesti Lengyel Lapok levéltárát ő rejtette el a Slovenské noviny szerkesztőségben, a zsidótörvény ellenére két üldözött zsidót alkalmazott a szerkesztőségben. Egy szombathelyi kórházi főorvos, dr. Szokolai Ede lemondta a Slovenské noviny megrendelését, mert az angol/francia propagandát folytat. A Felvidéki Tudományos Társaságnak a tanúvallomás napjáig voltak zsidó tagjai, s ő, mint a társaság főtitkára, a zsidó tagok törlésére vonatkozó rendeletet nem hajtotta végre, több zsidó életét mentette meg, lakásán bújtatva, pénzzel, okmányokkal, ruhával ellátva őket.⁸⁹ Podhradszkyt az ellene emelt vád alól 1949. február 10-én felmentették.

Második felesége a nehéz időkben mindvégig mellette állt s támogatta. Podhradszky Györgyné (született Denevec Gizella) egy régi budapesti, evangélikus „német patrícius család” leszármazottja volt, akinek az ősei apai ágról Franciaországból elmenekült hugenották, anyai ágról németek voltak.⁹⁰ Első felesége, Szabó Etelke 1928-ban, életének 40. évében hunyt el.⁹¹

Podhradszky a hatvanas években még aktív értelmiségi életet élt. 1968-ban a Pesti Szlovák Evangélikus Egyházközség felügyelője volt, aki az egyházközség könyvtárát és levéltárát újrendezte és katalogizálta. Készülő tanulmányában Ján Kollárt, a pesti szlovák evangélikus gyülekezet sokszor kritizált lelkészét és korát méltó és helyes megvilágításba kívánta helyezni. A Podhradszky által áttanulmányozott anyagok alapján „Ján Kollár sem pravoszlávnak, sem magyargyűlölőnek nem minősíthető. Hiányosan, tehát rosszul ismerték, s csupán »pánszlávnak« félreismerve őt, nem találhatta meg

⁸⁸ Jegyzőkönyv, Budapesti Népügyészség, 1945. Nu.8552/1. sz., BFL, Podhradszky György, Nb. 3464/45.

⁸⁹ Podhradszky György vallomása, Budapesti Népügyészség, BFL, Podhradszky György, Nb. 3464/45.

⁹⁰ Podhradszky György 1941. április 2-án kelt levele Bazovszky Lajosnak / Ludovít Bazovskynak, Nógrád megye volt zsupánjának, ELTE EKL, PGYH. H 322/II. csomó, Levélfogalmazványok.

⁹¹ MTI, 1928. 08. 11., <https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1928_08_1/?query=Podhradszky&pg=212&layout=s> (letöltve: 2017. 11. 26.).

benne a magyar közvélemény – sőt, a szlovák sem! –, az embert”. Idézve 1848. május 21-én elhangzott prédikációjából Podhradszky Ján Kollár merőben demokratikus, szociális és honszerető egyéniségét mutatja meg: „Mi egy gyönyörű, termékeny, mindenféle áldással bővelkedő hazában lakunk. Egy olyan hazában, amely éppen most új, tökéletesebb életre ébredt, ahol országos törvénnyel hirdették ki az egyenlőséget és a szabadságot valamennyi lakos számára, amely hazában mi is részesei vagyunk mindezeknek az ajándékoknak, jogoknak és előnyöknek; és ezért meg kell mutatnunk, hogy hazafiak vagyunk, hogy szívünkön viseljük a közjót, különösen a haza üdvét.”⁹²

*

Podhradszky György munkásságának teljes feltárása s annak megítélése még várat magára. Az eddigi kutatások alapján magyar hazafiságát teljes mértékben össze tudta kapcsolni szlovák származásával, s a két nép közös múltja közös jövőben való gondolkodásra készítette. Korának olyan meghatározó értelmisége volt, akit mind a szlovákok, mind a magyarok számon tartottak, irányadását elfogadták. A magyar–szlovák kapcsolatok ápolása nemcsak családi hagyományként jelenik meg munkásságában, hanem erkölcsi kötelességként és politikai meggyőződésként is.

⁹² BOGYA Géza: A Pesti Szlovák Egyházközség Értékei, Beszélgetés a gyülekezet felügyelőjével, *Evangélikus Élet*, 1968. 08. 25., <https://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangelikusElet_1968/?query=podhradszky%20gy%C3%B6rgy&pg=135&layout=s> (letöltve: 2017. 11. 16.).